

УДК 811.111'373.72

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.26>

ТВАРИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

ANIMALS AS AN OBJECT OF LINGUISTIC CULTURE

Мизин Т.О.,

orcid.org/0000-0003-2627-5670

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена вивченню особливостей мовної репрезентації тварин у англійській та українській мовних картинах світу, розкриттю етнокультурних властивості асоціативного мислення англійськомовного та україномовного етносів. Акцентується увага на тому, що термін картина світу трактується в лінгвістиці різнопланово. У цьому дослідженні під мовною картиною світу розуміється бачення позамовного світу певними етносами, виражене засобами відповідних мов. Підкреслюється, що мовна картина світу формує тип ставлення людини до світу, а в процесі спілкування людина найчастіше використовує символи, знакові для своєї лінгвокультури. Зазначається, що розширення уявлення про навколишнє середовище зручно фіксувати за допомогою вже звичних сталих образів-символів. До найбільш поширених із них належать представники фауни. Виділяються назви тварин, які найчастіше вживаються в англійській та українській мовах. Акцентується увага на тому, що зооморфізми з'явилися на ґрунті певних асоціативних зв'язків унаслідок метафоричного перенесення. Виявлено, що зміст зооморфізмів в одній мові може відрізнятися від змісту аналогічних зооморфізмів в іншій мові, оскільки зооморфізми мов, зорієнтовані на ту саму тварину, можуть представляти її еталоном різних якостей. Дослідження показує, що негативні характеристики із зоонімами переважають над позитивними, що пов'язано з тенденцією мови фіксувати відхилення від норми. Пейоративні зооніми вживаються для вираження антипатії, зневажливого ставлення людини до певних життєвих ситуацій, символізованих через образи тварин. З'ясовано, що усі зооморфізми мають антропоцентричне спрямування. У статті досліджено також фразеологічні одиниці з назвами тварин. Підкреслюється, що вони використовуються для образної характеристики і мають високий конотативний потенціал. Виокремлено сім груп фразеологічних одиниць, до складу яких входить зоонім. Автор приходить до висновку, що зооморфізми є результатом складного процесу номінації, в якому поєднуються лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори. Ці фактори впливають на формування конотацій у найменуваннях тварин. Назви тварин, включені в процес вторинного семіозису за допомогою метафоризації, створюють досить своєрідні фрагменти англійської та української мовних картин світу.

Ключові слова: мовна картина світу, зоонім, зооморфізм, метафоризація, фразеологічна одиниця, конотація.

The article deals with peculiarities of language representation of animals in English and Ukrainian language pictures of the world. It tends to reveal ethnocultural properties of associative thinking of English-speaking and Ukrainian-speaking ethnic groups. The attention is focused on the fact that the term picture of the world is treated diversely in linguistics. In this

research by this term, we mean the vision of the non-language world expressed by means of corresponding languages by definite ethn. It is underlined that the language picture of the world forms the type of an individual's attitude towards the world; in the process of communication a person uses symbols characteristic of his own culture. It is stated that it is convenient to fix the expanding of the image about the surrounding world by means of familiar image-symbols. Fauna representatives belong to the most wide-spread ones. The names of the animals which are most frequently used in the English and Ukrainian languages are singled out in the article. The attention is focused on the fact that zoomorphisms appeared on the ground of certain associative connections as a result of metaphorical usage. It is found out that the content of zoomorphisms in one language can differ from the meaning of zoomorphisms in another language as different qualities can be ascribed to the same animals. It is ascertained in the research that zoonyms with negative characteristics prevail over those with positive ones. It can be connected with the tendency in the language to fix deviations from the norm. Pejorative zoonyms are used to express antipathy, neglective attitude of a person to certain life situations symbolized through animal images. It is found out that all zoomorphisms have an anthropocentric character. Phraseological units with zoonymic components are also researched in the article. It is stressed that they are used for figurative characteristics and they have a high connotative potential. Seven groups of phraseological units with zoonyms are singled out. The author comes to the conclusion that zoomorphisms are the result of a complicated process of nomination in which linguistic and extralinguistic factors are combined. These factors influence the formation of connotations in the names of animals. The nomina of animals included in the process of secondary nomination with the help of metaphors create quite peculiar fragments of the English and Ukrainian language pictures of the world.

Key words: language picture of the world, zoonym, zoomorphism, metaphorization, phraseological unit, connotation.

Постановка проблеми. Серед багатьох проблем, які привертають увагу лінгвістів в останні роки, особливе місце посідають питання вербалізації концептів у мовних картинах світу. Поняття картини світу нерозривно пов'язане з людиною як суб'єктом пізнання та зміни світу. Сьогодні незаперечним є той факт, що мовна картина світу не є дзеркальним відображенням навколишнього світу, а продуктом інтерпретації. Кожна природна мова має свою особливу картину світу. Національно-культурна своєрідність лексичних одиниць може виявлятися в типових асоціаціях, пов'язаних із тим чи іншим символічним вживанням однакових денотатів, що є стійкими в свідомості носіїв мови. Але поряд із величезною кількістю понять, специфічних для даної культури, існують також деякі фундаментальні поняття, які підлягають лексикалізації майже в усіх мовах світу. До таких понять відноситься і поняття тварини, що є об'єктом нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовна картина світу неодноразово була в фокусі уваги лінгвістів. Про це свідчать публікації мовознавців В. фон Гумбольдта, Дж. Лакоффа, Ч. Філлмора, А. Вежбицької, Й. Тріра, Б. Уорфа.

Останні дослідження мовних картин світу охоплюють досить широкий спектр питань. Так, І.О. Голубовська висвітлює етнічні особливості мовних картин світу. А.М. Приходько трактує концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. А.Я. Середницька досліджує відмінності між мовною і концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства. Т.В. Бавус вивчає мовний образ та символ як репрезентанти мовної картини світу в етнолінгвістичному вимірі. Вагомий внесок у дослідження проблеми мовних картин світу в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми зроблено А.Д. Беловою.

Тварини як об'єкт лінгвокультури також були об'єктом та предметом вивчення багатьох учених. Так, О.П. Демиденко порівнює репрезентацію анімалістичних символів україномовної та англійської лінгвокультури. Н.П. Башук дає тематичну характеристику фразеологізмам із зоонімічним компонентом. О.М. Геркєрова та К.В. Коваль вивчають зооморфну лексику в фразеології англійської мови як віддзеркалення національно-культурних особливостей Великої Британії. Але до сьогодні досліджувана проблема є недостатньо вивченою.

Постановка завдання. Зростаючий інтерес до питань лінгвокультурології та недостатня вивченість проблеми зумовлюють **актуальність** теми нашого дослідження.

Перед собою у цій розвідці ми ставимо за **мету** виявити спільні й відмінні риси в відображенні номенів тварин в англійській і українській мовних картинах світу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: виявити номени тварин, які найчастіше набувають переносних значень та встановити фактори, які впливають на це; визначити спільні риси та семантичні особливості зоофразеологізмів в англійській та українській мовах; здійснити класифікацію фразеологічних одиниць, до складу яких входить зоонім.

Матеріалом дослідження слугують лексикографічні видання [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Виклад основного матеріалу. Людське суспільство знаходиться в постійному русі й розвитку. У різні епохи і в різних культурах люди сприймають і усвідомлюють світ по-своєму. Так конструюється особлива, історично обумовлена картина світу. Тому проблеми дослідження процесів концептуалізації й категоризації дійсності були й залишаються актуальними для лінгвістики.

Термін *мовна картина світу* досить міцно ввійшов у сучасний науковий словник.

Визначення мовної картини світу бере свій початок від ідей В. фон Гумбольдта, який вважав мову проміжним світом між мисленням і дійсністю, у якому матеріалізується особливий національний світогляд [7, с. 12].

Зазначимо, що термін *картина світу* трактується в лінгвістиці різнопланово. Це пояснюється складною природою цього феномену і науковим знанням про нього.

Так, В.М. Манакін під мовною картиною світу розуміє відображені в категоріях і формах мови уявлення певної національної спільноти про дійсність [8, с. 66]. Цієї ж точки зору дотримується Н.П. Башук [9, с. 200].

А.М. Приходько визначає мовну картину світу як абстрактний феномен, що існує в лінгвокультурній свідомості у вигляді відрефлектованого індивідуального і колективного досвіду, який втілюється в одиницях номінації, а також у специфіці їх функціонування [10, с. 12].

С.М. Солдатова під мовною картиною світу вважає певну систему уявлень окремого етносу про навколишній світ та про себе, інакше кажучи, світосприйняття народу, що зафіксувалося в його мові [11, с. 90].

У нашому дослідженні під мовною картиною світу ми будемо розуміти бачення позамовного світу певними етносами, виражене засобами відповідних мов.

Серед великого розмаїття думок про сутність поняття *мовна картина світу* безперечним залишається те, що мовне членування світу відрізняється в різних народів світу.

Людина розуміє навколишній світ і себе за допомогою своєї мови, у якій відбивається суспільно-історичний досвід. До цього досвіду належить як національний досвід, так і загальнолюдський. Але саме національний досвід виявляє специфічні особливості кожної окремої мови. За допомогою своєї мови носії набувають певної мовної картини світу. Визначаючи ставлення людини до навколишнього світу, мовна картина світу створює людські норми поведінки в цьому світі. Кожна мова по-своєму створює норми поведінки в цьому світі. Кожна мова по-особливому концептуалізує світ. З'являється єдина система поглядів, колективна філософія носіїв мови [12, с. 82–83].

Можна припустити, що мовна картина світу формує тип ставлення до людини до світу.

У процесі спілкування людина найчастіше використовує символи, знакові для своєї лінгво-

культури, які, на її думку, найдоречніше репрезентують й описують певне явище чи поняття. Одним із таких символів є символ тварини.

Економність мови, яка є однією з найважливіших її властивостей, змушує мову уникати кількісного приросту одиниць плану вираження та спрямовує номінативну діяльність у русло вторинної номінації – веде до переосмислення вже наявних у мові номінативних засобів. Це стосується, зокрема, зооморфізмів.

Слід зазначити, що в лінгвістиці існують різні терміни для позначення досліджуваного поняття: зооморфізми (О.П. Сошко, М.Й. Петришин, О.І. Карпенко), зоосемізми (І.О. Голубовська, О.В. Коваленко), зооніми (М.Й. Петришин, З.Р. Дубравська, Н.Б. Аброськіна).

У цьому дослідженні ми послуговуємося термінами *зоонім* і *зооморфізм*. Під зоонімами будемо розуміти назву виду тварини або окремої її особини; під зооморфізмами – наділення людей якостями тварин.

Спостереження над мовами показують, що екстралінгвістична база зоохарактеристик доволі схожа. Різним мовним колективам відомі здебільшого ті самі біологічні види тварин; їхні назви виконують характеристичну функцію. Але з цього не випливає, що зміст окремих характеристик у різних мовах також ідентичний, якщо в їхній основі лежать уявлення про ту саму тварину. Той самий екстралінгвістичний чинник може по-різному відображатися в різних мовних системах.

Відповідно, це дає підставу для висновку, що в них відображена національна специфіка народу, який розмовляє цією мовою.

Своєрідність символіки кожної мови бере початок із конкретного життєвого досвіду народу, щоденних та історичних ситуацій, які знаходять відображення в лексичних одиницях. Специфіка мовного символу полягає в мотивації мовного знаку, яка пов'язана з картиною світу. Символ має в собі схему умовностей іменування й однозначність.

У змістовій структурі символу поєднує два складники – матеріальний образ і внутрішній зміст. Зміст символу не завжди підлягає чіткому логічному аналізу, який приводить до розгадки символічної таємниці.

Поряд із символами художнього профілю існували й існують символи, які можна було б назвати історичними. Ця символіка пов'язана, наприклад, із міфологією. Така символіка народжувалась як концентроване висловлення змісту вірувань, легенд, переказів. Згодом вона стала характерною для різних жанрів фольклору. Наприклад, *бик* є символом

великої сили. Саме ця якість імпонувала, а жорстокість його нападів наганяла жах на людей. *Жук* асоціюється з шахраюватою, хитрою людиною; *змія* – зі злостью, підступною людиною; хитрим, лютим ворогом. Образи пташок часто позначають звільнену від плоти мирську душу; безтурботність [4].

У процесі функціонування мовні знаки на позначення назв тварин набувають різної семантики оскільки образи й символи, співвіднесені з тим чи іншим словом у конкретній мові, не завжди рівнозначні символіці еквівалентного слова в іншій мові.

Наше дослідження засвідчує, що зміст зооморфізмів в англійській мові може відрізнятися від змісту аналогічних зооморфізмів в українській мові. Так, наприклад, за даними лексикографічних джерел [1; 2; 3] слово *big* має такі переносні несумісні значення, як *божевільна, недоумкувата людина* та *ентузіаст*; слово *hen* – такі значення, як *жінка, дружина* та *боягуз*; *shark* – *шахрай* та *митник*; *setter* – *донощик* та *начальник траси слалому* [5]. В українській мові слова *жук, курка, акула, сетер* таких значень не мають.

Дослідження показує, що із 73 зоонімів англійської мови, які мають переносні значення, 69,7% властиві негативні значення. Наприклад, *cat* – *сварлива жінка, пліткарка*; *goat* – *хтива людина*; *jay* – *набридливий базіка*; *rabbit* – *боягуз*; *spider* – *кровопивця* [1; 2; 3; 5]. Дослідження зооморфізмів, відібраних із Академічного тлумачного словника сучасної української мови показує, що в українській мові 70,4% зооморфізмів мають негативне переносне значення. Наприклад, *ведмідь* – *незграбна, неповоротка людина*; *лис(иця)* – *хитра, лукава людина*; *акула* – *ненажера, визискувач*; *гадюка* – *зла, підступна людина* [4].

21,5% слів мають позитивні переносні значення в англійській мові: *chicken* – *ціпонька (про дитину)*; *cosset* – *пестун, мазунчик, улюбленець*; *filly* – *моторна дівчина* [5]. В українській мові частка таких зооморфізмів становить 21,6%: *орел* – *сильна, мужня людина*; *лев* – *хоробра, безстрашна людина*; *лебідь* – *пестливе звертання до чоловіка*. *Пташка* – *пестливе звертання до дівчини та дитини* [6].

4,8% досліджуваних слів в англійській мові мають як позитивні, так і негативні значення. Наприклад, *sponge* – *дармоїд, нахлібник та людина, що швидко засвоює знання*; *yak* – *селюк, роззява та нерозлучний друг*. Такий же відсоток характерний і для української мови: *сова* – *мудрість і хижість*. *Риба* символізує *безвольність, безхарактерність (Ні риба ні м'ясо)*, символ згоди (*Ми з тобою, як риба з водою*) [1; 2; 3; 5].

2,6% слів мають нейтральні переносні значення: *eagle* – *курсант льотної школи*; *horse* – *вершник, кавалерист*. В українській мові 1,8% досліджуваних лексичних одиниць мають нейтральні переносні значення: *метелик* – *стиль стрибка у спортсменів* [1; 2; 3; 5].

1,4% мають протилежне забарвлення переносних значень в англійській та українській мовах. Наприклад, слово *gull* в англійській мові має значення *простак, дурень; обманщик, шахрай*; в українській мові *чайкою* пестливо називають *жінку чи дівчину*. Слово *hawk* має значення *обманщик, шахрай*; в українській мові *соколом* називають *красивого або сильного юнака (чоловіка)*. Слово *hind* в англійській мові має переносне значення *селюк*; в українській мові слово *лань* може означати *струнку, тендітну жінку* [1; 2; 3; 5].

Значення слова в певній мові можна розглянути як національну форму вербалізованого загальнолюдського змісту. Існування тієї чи іншої національної форми впливає з тези про національну форму загальнолюдської культури. Наявність у різних мовах неоднакових значень слів зумовлена національною специфікою діяльності та соціальними відносинами, що виникають на її підґрунті.

Фразеологічні одиниці з назвами тварин у мовах всього світу використовуються для образної характеристики і мають високий конотативний потенціал. Особливості тваринного світу створюють наочну модель, елементи якої нагадують життя людського суспільства. Основою використання назв тварин у переносних значеннях є їхні різні властивості (часто вигадані): зовнішній вигляд, характерні звички.

Особливість фразеологічної номінації полягає в тому, що семантична структура фразеологічних одиниць містить оцінку, яка багато в чому залежить від ситуацій, дій, характеристик, що лежать в основі переосмислення мовних одиниць.

Процесові символічної метафоризації сприяє поширення тварини, позначеної зоонімом, частотність зіткнення з нею, у результаті чого люди накопичують інформацію про її звички, особливості поведінки та ін.

Найчастіше головними компонентами анімалістичних ідіом виступають зооніми англійської мови *dog, horse, cat, fish, bird, pig, monkey*; *віл, риба, кіт, собака* – в українській мові. Це цілком природно, оскільки тварини складають найближче оточення людини. Характерними рисами цих зоонімів є давність походження, простота морфологічної структури, висока частотність вживання, зрозумілість їхньої семантики.

Найближчими до людей тваринами, їхніми помічниками й улюбленцями є *кіт* та *собака*. На перший погляд, переносні значення цих номінів мають бути марковані лише позитивними конотаціями. Однак аналіз виявляє протилежне. У англійській культурі кіт асоціюється з таємничістю, хитрощами, пророцтвами (*cat did it; the cat is out of bag*) [1; 2; 3]. Українці переважно вважали kota за небезпечну істоту, що стоїть на грані двох світів: реального й потойбічного. Його поява може віщувати нещастя. У казках у кішку обертаються відьми. Тому й конотація фразеологічних одиниць із лексичною одиницею переважно негативна (*знає кішка, чие сало з'їла; кішка пробігла поміж ким; жити, як кішка з собакою*) [4].

Образ *собаки* часто вважається символом відданості (*like a faithful dog – як вірний собака*). Але водночас в англійській мові собака асоціюється з відсутністю власної думки (*the tail wagging the dog*), з неухважністю (*bark up the wrong tree*); конкурентністю та недружелюбністю (*fight like cats and dogs*) [1; 2; 3]. В українській мові злу, жорстоку, недоброчливу людину також часто називають собакою. Тобто, цей зооморфізм може вживатися як лайливе слово. У складі фразеологічної одиниці набуває негативної конотації: зла, недружелюбна людина (*боятися, як скаженого собаки; злий, як собака*); несмачний (*хоч на хвіст лий собаці*); зрадлива людина (*як собака на сні*); абсолютно даремно пропасти (*ні за собаку пропасти*) [4].

В англійській лінгвокультурі символ *свини* є неоднозначним: із одного боку, ціла низка фразеологізмів мають позитивне значення: *to live high on / off the hog; to eat high on / off the hog*. З іншого боку, з кабаном асоціюють дику поведінку (*to go hog-wild*); водія, який не вміє триматися своєї частини дороги називають *a road hog* [1; 2; 3]. В українській фразеології також знаходимо одиниці, які характеризують цю тварину досить негативно. Ця тварина асоціюється з неохайністю (*як свиня в дощ*), нечесною поведінкою (*підкладати свиню*); незнанням (*знається, як свиня на перці*), безсоромністю (*з свинячим писком та в пшеничне тісто*); людиною, яка б могла вжити свою владу на шкоду іншим (*коли б свині роги, то б усіх поколола*) [13, с. 526–527]. В обох мовах свиня асоціюється з накопиченням багатства (*piggy bank / свиня-копилка*). Спільним для обох мов є біблійний фразеологізм *to cast pearls before swine / метати перли перед свинями* [1; 2; 3; 4].

Аналіз фразеологізмів показує, що найбільш продуктивним способом творення фразеологічних одиниць із анімалістичним компонентом є метафоричне перетворення вільних словосполучень.

Усі фразеологічні одиниці, до складу яких входить зоонім, можна поділити на такі групи:

– фразеологізми, пов'язані з домашніми тваринами: *a dog's life – собаче життя; a black sheep – паршива вівця; the cat among the pigeons – лисиця в курятнику*;

– фразеологізми, пов'язані з дикими тваринами: *cunning as a fox – хитрий як лис; to shed crocodile tears – проливати крокодилові сльози*;

– фразеологізми, пов'язані з птахами: *chatter like a magpie – тріскотіти, як сорока*;

– фразеологізми, пов'язані з рибами: *dumb as a fish – німий, як риба*;

– фразеологізми, пов'язані з гризунами: *poor as a church mouse – бідний, як церковна миша*;

– фразеологізми, пов'язані з комахами: *die like flies – мруть, як мухи; a hornet's nest – осине гніздо*;

– фразеологізми, пов'язані з земноводними: *cherish a viper in one's bosom – пригріти змію у себе на грудях* [1; 2; 3; 4].

Як показує матеріал, ці фразеологізми перебувають у відношеннях повного змістового, образного та експресивно-стилістичного збігу.

Метафора взагалі та зоометафора зокрема є наочним прикладом образності людського мислення.

Слід звернути увагу на наявність в обох мовах великої кількості компаративних фразеологічних одиниць – стійких та відтворюваних словосполучень, фразеологічна специфіка яких базується на традиційному порівнянні: *to swim like a duck – плавати, як риба; solemn as an owl – мудрий, як сова; cunning as a fox – хитрий, як лис*.

Отже, метафоричне переосмислення та порівняння є основними шляхами творення зоофразеологізмів.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що образи тварин займають одне з чільних місць в англійській та україномовній лінгвокультурах. Важливість тваринного світу для людини, тісний зв'язок між ними, і зокрема той факт, що людина здатна проводити аналогії між собою і тваринами, знайшли своє послідовне відображення в мовах. Анімалістичні символи володіють значним емотивним потенціалом, що може по-різному реалізовуватись засобами досліджуваних мов. При цьому в кожного народу існує власна система кодування зоохарактеристик. Проведене дослідження виявило, що попри той факт, що екстралінгвістична база зоохарактеристик доволі схожа в англійській та українській мовах, зміст зооморфізмів у кожній мові може відрізнятися від змісту аналогіч-

них зооморфізмів в іншій мові. Фразеологічні одиниці з назвами тварин використовуються для образної характеристики і мають високий конотативний потенціал. При цьому, негативні характеристики із зоонімами переважають над позитивними. Вважаємо, це пов'язано з тим, що позитивне сприймається як закономірне. Подолання труднощів, виправлення помилок дуже важливе для людини, і ці прагнення стійко

закріплені в мові. Найчастіше зооморфізми англійської та української мов утворюються за рахунок внутрішніх ресурсів мови: метафоризації та порівняння.

Розроблені в результаті дослідження матеріали відкривають додаткові **перспективи** для подальшого дослідження зооморфізмів, зокрема для вивчення їхнього функціонування у порівняльному аспекті в художніх текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Macmillan Dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com> (дата звернення: 15.09.2022).
3. Merriam-Webster Learner's Dictionary. URL: [learnersdictionary.com/definition/road](https://www.merriam-webster.com/learnersdictionary.com/definition/road) (дата звернення: 15.09.2022).
4. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://www.sum.in.ua> (дата звернення: 26.09.2022).
5. Балла М. І. English-Ukrainian Dictionary. Київ : Освіта, 1996. 1464 с. URL: <http://linguisto.epizy.com/dict/en.php> (дата звернення: 26.09.2022).
6. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/116/mode/2up> (дата звернення: 26.09.2022).
7. Humboldt W., von. *Scriften zur Sprache*. – Stuttgart : Phillip, 1980. 256 S.
8. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
9. Башук Н. П. Фразеологізми із зоонімічним компонентом в німецькій та українській мовних картинах світу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9(77). С. 200–203.
10. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
11. Солдатова С. М. Паремії на позначення «щастя» у мовній картині німецького народу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. 2018. Вип. 34. С. 89–92.
12. Антуф'єва В. А., Белоусова В. В., Драпалюк К. І. Національна унікальність фразеологізмів у мовній картині світу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Германістика та міжкультурна комунікація*. 2020. Вип. 1. С. 80–85.
13. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Київ : Довіра, 2006. 703 с. URL: http://ukrlit.org/slovnnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury (дата звернення: 18.10.2022).